

Miért került kátyúba a globalizáció?

Hu, Fred & Spence, Michael: Why Globalization Stalled – And How to Restart it = Foreign Affairs, July – August 2017, 54-63. p.

A II. világháborút követően számos ország egy új gazdasági modellt vezetett be, amelyben a tőke, az áruk, a szolgáltatások és a személyek a korábbinál jóval szabadabban áramolhattak. A kereskedelem bővülésének köszönhetően drámaian nőtt a globális életszínvonal, és sokan emelkedtek ki a szegénységből. Napjainkban azonban a globális gazdaság minden aspektusa ostrom alatt van. Egyre kevésbé népszerű a szabad kereskedelem és a tőke határokon átnyúló, korlátlan mozgásának gondolata, az információ szabad áramlásával szemben pedig a magánélet védelme, a szellemi tudás megóvása és a kiberbiztonság iránti igény jelentkezik. A fejlett világban erősen bevándorlás-ellenes hangulat alakult ki, különösen a közel-keleti menekültáradat nyomán. A sokoldalú kereskedelmi tárgyalások megrekedtek, új szerződések aláírására már csak ritkán kerül sor.

Tavaly júniusban az Egyesült Királyság arra szavazott, hogy kilép az Európai Unióból. A tengerentúlon az amerikai elnök fogadkozik, hogy „újra nagyvá teszi Amerikát”. Ki is vonult a tizenkét állam alkotta Csendes-óceáni Partnerségből (TPP), valamint kilátásba helyezte az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Egyezmény újratárgyalását is. Veszélybe kerültek továbbá az USA és az EU között folyó megbeszélések a Transzatlanti Kereskedelmi és Beruházási Partnerségről (TTIP), mivel ez utóbbi az óceán mindkét partján erős ellenállásba ütközött.

Az elmúlt hetven év során felgyorsult a globalizáció. A kormányok gyakran igyekeztek korlátokat felállítani, hogy mérsékeljék a változások sebességét. A fejlődő országok például késleltetve nyitották meg egyes gazdasági szektoraikat a külföld előtt, míg a fejlett országok különböző intézkedésekkel igyekeztek megvédeni gazdaságukat (pl. Reagan elnök az amerikai autópárt). Az elmúlt két évtizedben azonban a fejlődő országok nem enyhítették ezeket a nemzetközi kereskedelemről és a gyors technológiai változásokból fakadó hátrányokat. A hagyományosan globalizációpárti USA-ban, Európában és Nagy-Britanniában a

közvélemény a szabad kereskedelmet okolja a fizikai munka iránti igény megcsappanásáért és a növekvő jövedelmi egyenlőtlenségekért. Így kerülhetett Trump hatalomra, és így következhetett be a Brexit is.

Márpedig a Brexit a globalizációellenesség és a nacionalizmus diadala, hiszen az Egyesült Királyság Európa legnagyobb tőkepiaca. Eközben Európa jelentős részét sújtja alacsony gazdasági növekedés és magas munkanélküliség, amely a menekültválsággal együtt Európa-szerte a populista pártok malmára hajtja a vizet. Az EU egy rossz gazdasági rendszer csapdájába került, amelynek túl kevés alkalmazkodási mechanizmusa van. A növekedés és az infláció túl alacsony ahhoz, hogy visszaszorítsa a munkanélküliséget és az államadósságot, az adósság átütése viszont szinte lehetetlen az eurózóna megőrzése mellett. A jelenlegi politikai helyzetben, amikor mindenütt teret nyer a populizmus, a józan gazdasági reformok bevezetésére vajmi kicsi az esély. Habár Trump elnökké választása és Nagy-Britannia kilépése az EU-ból akár ébresztőt is fújhatna Európának, valószínűleg továbbra is belső politikai és gazdasági gondjainkkal leszünk elfoglalva, hiszen Franciaországnak tapasztalatlan elnöke van, Dániában, Németországban és Olaszországban pedig hamarosan jönnek a választások.

Azok a multilaterális szervezetek, amelyek a II. világháború után jöttek létre (az IMF, a Világbank), szintén nehezen birkóznak meg a fejlődő országok felemelkedésével. Miközben továbbra is az EU és az USA uralja őket (ami rombolja a hitelességüket a fejlődő országok szemében), egyik politikai formáció sem akar túl sokat fektetni ezekben a szervezetekbe az elkövetkező években. Így viszont a világgazdasági rendszer sokkal inkább ki lesz téve a helyi és a rendszerszintű pénzügyi válságok hatásainak.

Nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket a globalizáció másik fontos tényezője, az internet és a korlátlan információáramlás sem. Az Edward Snowden-féle kiszivároztatás, az állítólagos orosz kibertámadások az amerikai választások során, az álhírek elszaporodása és a terrorista szervezetek internetes toborzása megmutatta, hogy az információs technológia legalább annyira fel tudja forgatni a globális liberális gazdasági rendet, mint támogatni azt. Éppen ezért Kína egyfajta digitális Nagy Fallal szigeteti el állampolgárait a világ többi részétől, de az EU is

igyekszik korlátozni a Facebook és a Google egyes gyakorlatait a magánélet védelmében. A közeljövőben valószínűleg más kormányok is korlátozni fogják az információ, a tudás és az adatok áramlását a biztonság érdekében.

A világgazdaság mostani problémáinak jelentős része az ezredforduló körül kezdődött. 1999-ben bevezették az eurót, 2001-ben Kína csatlakozott a WTO-hoz, egyre jobban érződött az automatizálás és a digitális technológia hatása, az USA-ban pedig a fizikai dolgozók száma csökkent drámaian 2000 óta, illetve stagnáltak a bérek. Az automatizálás hatására a legtöbb fejlett gazdaságban a közepes jövedelmet biztosító munkahelyek száma csökkenőben van, míg az alacsony, illetve kiemelkedő fizetést nyújtó állások száma nő. Különböző országok különbözőképpen reagáltak ezekre a gondokra. Van, ahol az adórendszeren keresztül próbálták újraosztani a vagyont, hogy csökkentsék a társadalmi különbségeket, kiterjesztették a társadalombiztosítási hálót, több támogatást nyújtottak az oktatás és a szakképzés számára. Dániában, Németországban és Svédországban sikeresnek is bizonyultak ezek az erőfeszítések, mivel itt eleve erősek a szakszervezetek, megbíznak bennük a munkaadók (és viszont), és egyfajta egalitáriánus kulturális norma uralkodik. Azokban az országokban viszont (pl. USA és Nagy-Britannia), ahol a fenti tényezők hiányoznak, a jövedelmi és vagyoni különbségek hatalmasra nőttek. Az országot vezető elit tehetetlensége és tértelensége pedig dühöt ébresztett a globalizáció és a technológiai haladás áldozataul esett társadalmi rétegekben. Először még azt hitték az emberek, hogy a gazdasági nehézségek a 2008-as pénzügyi válságnak tudhatók be, de aztán rájöttek, hogy nem időszakos jelenségekről van szó. Ezért fordultak a felelősnek vélt politikai, üzleti és tudományos elit ellen, és ismét a kezükbe akarták venni a saját sorsukat és a nemzeti szuverenitást. Ehhez jött még Európában a menekültválság, ami a Brexithez is jelentősen hozzájárult.

Miközben az USA és Európa egyre inkább csak magával foglalkozik, Kínára hárul a globális liberális gazdasági rend fenntartásának feladata. 2017 januárjában a davosi fórumon Hszi Csin-ping megerősítette Kína elkötelezettségét a globalizáció mellett: az Egy Övezet Egy Út Együttműködés, az Ázsiai Infrastrukturális Befektetési Bank és az

Új Fejlesztési Bank támogatása jelzi, hogy a szándék a tettek szintjén is megnyilvánul. A világ második legnagyobb gazdaságaként Kínának kétségtelenül nagy szerep jut a globális gazdaság jövőjének formálásában. Ugyanakkor jelenleg még kétséges, hogy Kína képes-e átvenni az USA vezető szerepét, hiszen maga is belföldi szerkezetváltáson megy át, miközben egy export- és befektetésalapú gazdaságból igyekszik áthelyezni a hangsúlyt a szolgáltatásokra és a fogyasztásra. Kína nem tudná egy hatalmas és elérhető piaccal, mély tőkepiaccal, illetve a Federal Reserve-höz hasonló erős intézményekkel támogatni a többi ország exportját.

Ezzel együtt az a tény, hogy Peking a multilaterális struktúrákat támogatja, fontos előrelépést jelent. A kis országok csak akkor képesek talpon maradni a világgazdaságban, ha a nagyok – kétoldalú megállapodások helyett – „beveszik őket a játékba”. Ha azonban Washington visszavonul a kétoldalú szerződések és a protekcionizmus világába, a kínai gazdaságnak tovább kell növekednie, és a fejlődő országoknak növelniük kell a jelenlétüket Kína piacán. Az új amerikai kormány a kereskedelmi megállapodásokat teszi felelőssé a gyártóiparban elszenvedett munkahelyvesztésekért és a kereskedelmi deficitért, és azzal fenyegetőzik, hogy szankciókat vezet be legfőbb kereskedelmi partnereivel szemben (pl. Kína, Németország, Japán és Mexikó). Megszarolhatja a vállalatokat is, hogy az USA-ban nyissanak gyárakat. Eddig azonban a harcias retorikától és a nehezen tető alá hozott TTP megállapodás megfűrésztől eltekintve Trump visszariadt attól, hogy drasztikusabb lépéseket tegyen. Ha azonban a belpolitikában nem sikerül eredményt elérni, lehet, hogy a frusztrált Trump-kormány totális kereskedelmi háborút hirdet a többi országgal ellen.

De van optimistább forgatókönyv is. Adóreformokkal, állami infrastrukturális beruházásokkal és deregulációval ösztönözhetnék a magánbefektetéseket és fellendíthetnék a gazdaság növekedését az USA-ban, ezzel pedig a világgazdaságot is. Ehhez azonban Trumpnak ki kell kecmeregnie a megosztó csatározásokból a médiával és a bíróságokkal, és meg kell nyernie a Kongresszuson belül a saját pártja támogatását. A világ politikusainak és üzletemberei pedig jól teszik, ha remélik a legjobbat, de felkészülnek a legrosszabbra.

Hosszú távon a munkaerőpiacot és a jövedelmek egyenlőtlenségét leginkább befolyásoló erő nem a politika vagy a kereskedelem lesz, hanem a technológiai változás. A fejlett országok után a fejlődő országokat is utoléri az automatizálás. Ahogy a tőkeigényes technológia felváltja a munkaerő-igényes gyártást, Afrika és Délkelet-Ázsia fejlődésnek indult országaiban megszűnnek az alacsony bérek és gyártási költségek miatt élvezett előnyök. Az árukereskedelem valószínűleg visszaesik majd, hiszen a munkaerőköltség már nem fogja befolyásolni a gyártás helyét, így nem lesz szükség szállításra és logisztikára. Mivel senki nem tudja, hogy pontosan mikor fognak ezek a változások bekövetkezni, minden országnak az oktatásba, a technológiákba és az infrastruktúrába kellene befektetnie, hogy jobban fel tudjon rájuk készülni. A fejlődő országoknak a szolgáltatói szektort kellene fejleszteniük, illetve innovációs központokat kellene létrehozniuk, hogy pótolni tudják a kieső gyáripari munkahelyeket. Ebben a tekintetben Kína példáját kellene követniük, amelynek sikerült a hagyományos gyáriparról áttérni ígéretes új iparágakra: a robotikára, a megújuló energiákra, a mobil üzenetküldésre és a webes kereskedelemre. Rövidtávon az automatizálás bizonyos fajta emberi munkaerőt feleslegessé tesz, hosszú távon viszont nő az emberi termelékenység, és nőnek a jövedelmek. Okos szakemberképzéssel felgyorsítható és megkönnyíthető ez az átmenet. E tekintetben jó példával jártak elől az északi országok, ahol a kormányok a szakképzéseket jövedelemtámogatással és újraelosztással kötötték össze.

Attól tehát nem kell tartanunk, hogy hamarosan véget ér a globalizáció kora. Igaz, hogy sok nehézség vár ránk, de hatalmas lehetőségek is – ezzel szemben a történelem kerekét nem lehet visszaforgatni. A protekcionizmus és a nacionalizmus ideig-óráig vonzó lehet a tömegek számára, de hosszú távon veszélyezteti a világbékét és a prosperitást. Rombolás helyett Kínának, az USA-nak és a világ többi részének azon kellene inkább törnie a fejét, hogyan lehet a globalizációt megreformálni és fenntarthatóvá tenni, mielőtt még túl késő lenne.

Pethő-Szirmai Judit

A liberális rendet „megbuherálták”

Colgan, Jeff D. & Keohane, Robert O.: The Liberal Order is Rigged = Foreign Affairs, May – June 2017, 36-44. p.

2016-ot megelőzően a világ berendezkedésével kapcsolatos viták leginkább e rend struktúrája körül forogtak, illetve arról szóltak, hogy az Egyesült Államoknak aktívan vezető szerepet kellene-e vállalnia, vagy pedig vissza kellene húzódnia, kihátrálva a szövetségeiből és egyéb elkötelezettségeiből. Az elmúlt két évben azonban világossá vált, hogy napjaink külpolitikai kihívásai nem annyira az országok közötti konfliktusokban, hanem sokkal inkább a belpolitikai csatákban gyökereznek. Ez a nyugati országokba hirtelen és váratlanul visszatérő populizmus egyik tanulsága, amely legerőteljesebben a Brexitben, illetve Donald Trump elnökké választásában nyilvánult meg.

Nehéz pontosan meghatározni a populizmus fogalmát, de egyik ismertetőjele, hogy azt hirdeti: minden országnak van egy autentikus népe, amelyet a külföldi erők összeesküvése és az önös érdekeit néző hazai elit akadályoz a fejlődésben. A populista vezetők azt állítják magukról, hogy a népet képviselik, és igyekeznek meggyengíteni vagy megszüntetni a törvényhozói és bírói testületeket, illetve a sajtót, valamint lerázni a külföldi kööttségeket a nemzeti szuverenitás érdekében. A populizmus a politikai spektrum mindkét oldalán előfordul, és onnan ismerhető fel, hogy hisz az erőskezű vezetőkben, viszont nem kedveli az erős intézményeket. Ez utóbbiak természetesen a liberális rend alappillérei – elég az ENSZ-re, az EU-ra, a NATO-ra vagy a WTO-ra gondolni. A Washington által irányított liberális berendezkedés ezeken keresztül szorgalmazza a sokoldalú együttműködést a biztonság ügyétől kezdve a kereskedelmen át az éghajlatváltozásig. 1945 óta ez a rend segítette megőrizni a békét a nagyhatalmak között, és tántorított el egyes országokat például attól, hogy atomfegyverre tegyenek szert.

A liberális berendezkedés békefenntartó aspektusa rendkívül sikeres volt idáig, miként az is, ahogy a fejlődő világot egyre inkább kiemelte a mélyszegénységéből, és új középosztályt teremtett. A sikerek ellenére